

Viselkedési addikciók és játékszokások a fogvatartottak körében

Absztrakt

Jelen tanulmányban egy, a fogvatartottak körében 2014-ben lefolytatott szerencsejáték-függőségi vizsgálat főbb eredményeit közöljük a börtönbe vonulás előtti időszakra koncentrálnak¹. A szerencsejáték-függőség felmérésére számos hazai és külföldi vizsgálatot végeztek a lakosság vonatkozásában, ugyanakkor itthon egy 2009-es vizsgálatunk kivételével nem vizsgálták a börtönpopuláció szerencsejáték-függőségét. A kóros játékszenvedély vizsgálatára az SOGS-kérdőív eredeti változatát alkalmaztuk, kiegészítve demográfiai és a vizsgálatunk szempontjából más releváns kérdésekkel. Ismételt aktualitást adott vizsgálatunknak, hogy 2012. október 10-ével megszűnt Magyarországon a játékgépek működtetése, így a szerencsejáték-függőségi problémák egy jelentős tényezője került ki a piacról. Vajon ennek az eseménynek van-e mérhető hatása? Először arra a kérdésre keressük a választ, hogy a jelenleg fogva tartott személyek körében milyen arányban találunk szerencsejáték-függőket, továbbá azt mutatjuk be, hogy a vizsgált egyének mennyire vannak tisztában saját állapotukkal. Ezután a szerencsejáték-függőség és a szocio-demográfiai tényezők kapcsolatát elemezzük, majd kitérünk arra, hogy a szerencsejáték-függőség milyen kapcsolatban áll a megjátszott összeg maximális nagyságával, a játszott szerencsejáték típusával. Vizsgálataink során keresztábrák elemzést, illetve korrespondencia-elemzést alkalmaztunk.

Vizsgálatunk főbb eredménye, hogy a fogvatartottak körében a szerencsejáték-függők aránya szignifikánsan nem változott 2009-hez képest, a vizsgált populáció esetében a függők aránya a lakossági célcsoportéhoz képest nagyságrenddel magasabb, ugyanakkor a nemzetközi börtönpopulációs vizsgálatokhoz hasonló. A vizsgált célcsoport játékszerkezete szignifikáns különbséget mutat 2010-hez képest.

Kulcsszavak: szerencsejáték, bűnözés, függőség, játékszenvedély

Bevezetés

Az utóbbi időben az addikciós problémák, különösen a szerencsejáték-függőség veszélye, illetve a prevenció szerepe egyre inkább reflektorfénybe kerültek. A szerencsejáték-függőség felmérésére számos hazai és külföldi vizsgálatot folytattak le a lakosság vonatkozásában, ugyanakkor itthon egy 2009-es vizsgálatunk kivételével nem vizsgálták a börtönpopuláció szerencsejáték-függőségét.

¹ Ezúton mondunk köszönetet Layber Krisztinának a börtönökben végzett adatfelvételi munkájáért és az adatrögzítésért.

A hazai kutatások közül szeretnénk kiemelni Papp Gábor 2011-ben publikált munkáját, melyben az elítéltek értékvilágának sajátosságait vizsgálta. Bár ő attitűdtesztekkel a fogvatartottak viselkedésében fellelhető speciális tényezőket elemezte, a magyarázó tényezők között számos olyan tételt találtunk (partnerkapcsolat, iskolai végzettség, korábbi szabadságvesztés stb.), mely számunkra is relevánsnak tűnt. Míg Papp fentebb hivatkozott munkája a rabperspektívákat magyarázó tényezőket mutatja be, mi a *fogvatartást megelőző* szokások egy speciális elemét (azaz a szerencsejátékokkal való foglalatосkodást) kutattuk (Papp 2011). Modellje sajátossága, hogy „a prizonizációs jelenség attitűdmérésén alapuló megközelítése mellett képes annak viselkedési dimenzióját, illetve az ezek háttérben álló tényezők hatását is vizsgálni.” Arra a megállapításra jutott, hogy az attitűdök, illetve a „rabvilágnézeti elemek” összefüggenek és a szabadulás utáni időszakra vonatkozó fogvatartotti várakozásokat is érintik (Papp 2011, 955. o.).

Jelen tanulmányban a hazai börtönpopuláció fogvatartás előtti időszakra vonatkozó szerencsejáték-függőségét vizsgáljuk meg. Ismételt vizsgálatunknak aktualitást adott, hogy 2012. október 10-én megszűnt Magyarországon a játékgépek működtetése, így a szerencsejáték-függőségi problémák egy jelentős tényezője került ki a piacról. Vajon ennek az eseménynek van-e mérhető hatása?

Először arra a kérdésre keressük a választ, hogy a jelenleg fogva tartott személyek körében milyen arányban találunk szerencsejáték-függőket, továbbá azt mutatjuk be, hogy a vizsgált egyének mennyire vannak tisztában saját állapotukkal. Ezután a szerencsejáték-függőség és a szocio-demográfiai tényezők kapcsolatát keressük, majd kitérünk arra, hogy a szerencsejáték-függőség milyen kapcsolatban áll a megjátszott összeg nagyságával és az ehhez szükséges pénzforrások előteremtésével, a játszott szerencsejáték típusával, végül pedig magának a bűnelkövetésnek és a szerencsejáték-függőségnek a kapcsolatát vizsgáljuk. Ezt követően a 2009-es adatokat és eredményeket összevetjük friss kutatásunk eredményeivel. Hipotézisünk szerint az eltelt 5 évben is nőtt a függők és a veszélyeztetettek aránya, valamint a játékautomaták megszüntetése csak más játéktípus felé terelte át a játszani vágyókat a vizsgált börtönpopulációban.

Előzmények

Vizsgálatunkat megelőzően külföldön születtek olyan speciális szerencsejáték-függőségi vizsgálatok, melyeket fogvatartottak körében végeztek. Az első – és egyben dolgozatunk megjelenéséig legfrissebb – ilyen említésre méltó munka Zurhold és munkatársai 2014-ben publikált, a német büntetés-végrehajtásban végzett prevalencia-vizsgálata. Két fő megközelítési módot alkalmaztak: az előzetes letartóztatásban lévőket a Lie/Bet eszközzel² mérték, és felmérés végeztek a

2 Lie/Bet Tool to Rule Out Pathological Gambling (Johnson és mtsai. 1988): validált mérőeszköz a kóros szerencsejátékos-viselkedés beazonosítására. A Lie-Bet két kérdése következetesen különbséget tesz a kóros játékszenvedély és nem problémás szerencsejátékok között és szűr annak megállapítására, hogy szükséges-e komplexebb (pl. SOGS, DSM-IV) vizsgálat is a diagnosztikában. <http://www.solutions-recovery.com/Admissions/the-lie-bet-gambling-screen.html>

börtönökben a fogvatartottak személyügyi nyilvántartásaiból egy meghatározott adatszolgáltatás napján. 792 érvényes szűrés eredményeképp az előzetesen letartóztatottak 6,6 százalékának volt pozitív a Lie/Bet szűrése, azaz problémásnak tekinthetők. 1236 elítélt személyügyi nyilvántartásában a dokumentumok szerint 7,3 százalék (90 fő) volt a problémás szerencsejátékos, ebből kifolyólag 7,5% a férfiak és 3,6% a nők aránya. Megállapították, hogy a fogvatartottak közel felénél (46,7 százalék) a problémás szerencsejáték, illetve a szerencsejátékos viselkedés kapcsolatba hozható a börtönbüntetéssel (Zurhold és mtsai2014).

Igazán érdekes megközelítése a kérdésnek Valérie Beauregard és munkatársainak (2013) a felvetése: a szerzők a büntetés-végrehajtási tisztek véleményeit összegezték Québec tartományban. A vizsgált fegyelmi jelentések e tekintetben megerősítették, hogy a kényszerítés és a tiltás csak ritkán eredményes, ha ellensúlyozni akarták ezt a tevékenységet. A konkrét beavatkozások oka kevésbé a fogadási cselekmények voltak, inkább a hozzá kapcsolódó nemkívánatos viselkedés, mint például a zárkák békéjének megzavarása. Sok megkérdezett ör a szerencsejátékot pozitív szabadidős tevékenységnek írta le, abban az értelemben, hogy az általa generált negatív hatások csak alkalmanként jelentkeznek, míg általában a szerencsejáték könnyíti a munkájukat, mert enyhíti a feszültséget és segít fenntartani a nyugalmat a fogvatartottak között. Mivel ez a tevékenység általában nem veszélyezteti a fogvatartottak vagy a büntetés-végrehajtási személyzet biztonságát, gyakran használják a békéltetés eszközeként (Beauregard és mtsai. 2013). Egyébként a patológiás játékfüggők aránya a francia börtönökben 6,7 százalék (Mandhouj és mtsai 2013). Megközelítésük a szerencsejáték és bűnözés kapcsolatának egy másik olvasata, mivel ők a büntetés-végrehajtási intézetek „benti” állapotát tanulmányozták, nem pedig a fogvatartás előtti játékszokásokat.

Anderson (1999) vizsgálatában 233 bebörtönzött férfi bűnelkövetőt vizsgált a SOGS-kérdőívvel. Eredményei azt mutatták, hogy 35 százalékos volt a veszélyeztetett és 38 százalék a kóros szerencsejátékosok aránya. Marshall és szerzőtársai (1997) 103 férfi elítéltet vizsgáltak egy dél-ausztráliai börtönben. Megállapítást nyert, hogy az általuk vizsgált minta 33 százaléka sorolható a kóros szerencsejátékos kategóriába.

2009 decembere és 2010 márciusa között három hazai büntetés végrehajtási intézetben, Tökölön, Kecskeméten és Szegeden ugyancsak a SOGS-kérdőív alapján vizsgáltuk³, hogy a fogvatartottak mekkora hányada játékfüggő. Akkor a válaszadók 33 százalékának nem okozott problémát a szerencsejáték, 30,7 százalékuk veszélyeztetett volt, és a fogvatartottak 35,7 százalékát szerencsejáték-függőnek minősítettük, mivel a szűrőteszt 5 vagy annál több kérdésére pozitív választ adtak⁴ (Tessényi, Kovács 2011, 2015).

3 A teljes elemzés megtalálható a Statisztikai Szemle 2011. évi 4. számában.

4 A szerencsejáték-függők 22 százaléka 5 kérdésre adott igenlő választ, tehát a függőség alsó határán állnak, viszont 78 százalékuk ezt meghaladó mértékben mutatták a válaszaik alapján a függőség jeleit. (Tessényi, Kovács 2015)

Módszertan

A szerencsejáték-függőség vizsgálatára több módszer létezik (SOGS, CPGI, AsTERiG, PPGM, NODS stb.), ezek közül az egyik legelterjedtebb a SOGS-kérdőív (1. melléklet). Vizsgálatunkhoz mi is a validált és nemzetközi szakmai közösségben is jegyzett SOGS- kérdőívet alkalmaztuk.

A játékfüggőségi tesztek mérései alapvetően három vagy négy kategóriába sorolják az alanyokat. Ez azt jelenti, hogy a kérdésekre adott válaszokhoz többnyire 0 vagy 1 értéket rendelünk, majd a kapott értékeket összeadjuk:

- Akik 0 vagy minimális (a SOGS esetében 0) pontot érnek el, a „nem problematikus” kategóriába kerülnek. A lakossági felmérések alapján ez a megkérdezetteknek 90-98 százaléka.
- A három csoportot tartalmazó SOGS utolsó csoportjába kerülnek a „patológias” vagy kóros játékfüggők (SOGS pontszámuk legalább 5), akik életvitelét lényegesen és meghatározóan befolyásolja a szerencsejáték.
- A „köztes” kategória a veszélyeztetettek vagy problematikusak csoportja. Ide kerülnek, akik pontszámaik alapján (például: SOGS 1–4 pont, CPGI 5–8 pont) a függőség és a problémamentesség között helyezkednek el.

Az eredeti kérdőív 1987-es kidolgozói (Lesieur, Blume 1987, 1992) klinikai körülmények között ellenőrizték a tesztjük megbízhatóságát, és azt számos további vizsgálat is igazolta (Oliveira és mtsai 2002). Vizsgálatunkban a célcsoportból adódóan néhány – általunk még relevánsnak tartott további – kérdéssel egészítettünk ki kérdőívünket:

- Amiért jelenleg fogva tartják (*betörés, testi erőszak, rablás, lopás, garázdaság, egyéb*)
- Korábban volt-e már büntetve? (*igen – nem*)
- A büntetés megkezdése előtt volt-e munkahelye? (*igen – nem*)
- Szenvedélybeteg-e Ön? (*igen – nem*)
- Ha volt (van) szenvedélybetegsége, akkor annak fajtája (*alkohol, drog, szerencsejáték, egyéb*)
- Kigyógyulása érdekében igénybe venne-e külső segítséget? (*igen – nem*)
- A büntetendő cselekmény elkövetésében szerepet játszott-e a szerencsejáték? (*igen – nem*)

Ugyan 2011-ben megjelent a SOGS-mérőeszköz magyar változata a SOGS-HU és alkalmazásának vizsgálata, valamint ezzel összefüggésben az első, országos reprezentatív mintán mért hazai adatok elemzése és bemutatása (Gyollai és mtsai 2011), ennek ellenére a 2014-es vizsgálatunkban továbbra is a SOGS-kérdőívet alkalmaztunk. Két okból, egyrészt a 2009-es eredményeinkkel kongruens kategóriákkal szerettük volna folytatni az elemzést, másrészt a két vizsgálat eredményeinek összevetése csak azonos mérőeszköz alkalmazása mellett tehető meg módszertani torzítás nélkül. Emellett a SOGS-HU kérdőívet tételesen összevetettük saját, 2009-ben az akkori börtönkutatásunknál alkalmazott – általunk fordított – SOGS-kérdőívünkkel⁵, és érdemi különbséget nem, csupán fordításbeli, stilisztikai eltéréseket találtunk. Természetesen a két kérdőív között találhatók eltérések, azonban azok nincsenek összefüggésben a függőségi besoroláshoz használt pontszámmal.

5 A kérdőív megtalálható a Statisztikai Szemle 2011. évi 4. számának 414–417. oldalain.

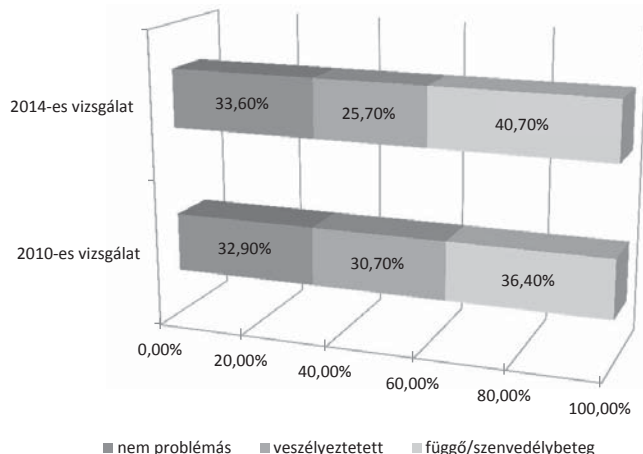
Amíg a SOGS három, addig a SOGS-HU négy függőségi besorolási csoportot alkalmaz: kettébontja a veszélyeztetett csoportot kevésbé veszélyeztetett (SOGS-pontszám: 1) és problémások (SOGS-pontszám: 2 és 4 közötti) alcsoportokra. Korábbi vizsgálatunkban e két csoport közel azonos arányban volt megfigyelhető a veszélyeztetettek körében.

A 2014 szeptemberében, októberében történt adatfelvétel a Pálhalmi Országos Bv. Intézetben (Sándorháza, Mélykút) és a Közép-dunántúli Országos Bv. Intézetben (Baracska) zajlott, amelynek során 140 fős minta áll rendelkezésünkre. A papíralapú kérdőív kitöltése önbevallásra épült, a kitöltés során egy kérdezőbiztos állt rendelkezésre, aki szükség esetén segítséget nyújtott a kérdések értelmezésében⁶.

A 2014-es vizsgálat eredményei

A SOGS szerinti függőségi besorolást tekintve 2014-ben 2010-hez képest kisebb, negatív eltolódást láthatunk a mintában. Bár 30,7 százalékról 25,7 százalékra csökkent a veszélyeztetett csoport aránya, ugyanakkor a nem veszélyeztetett csoport aránya alig 0,7 százalékponttal, a függők aránya pedig 4,3 százalékponttal volt magasabb. Keresztábra-elemzés alapján az összetételben ez az eltolódás nem szignifikáns (khi-négyzet=0,96, p-érték=0,62).

1. számú grafikon: A fogvatartottak szerencsejáték-függőségi megoszlása (2010, 2014)

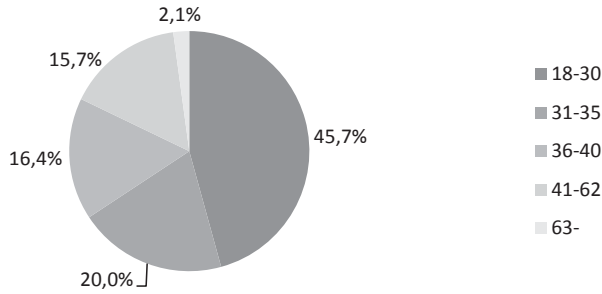

2014-ben a függők átlagpontszáma 2010-ben 10 (szórás=4,2), 2014-ben 10,5 (szórás: 3,8) volt. Mindkét évben a függők fele legalább 10 pontot kapott.

A mintában összesen 16 nő található, így a nemek közötti eltérések statisztikai eljárással való vizsgálata torz eredményt adna, ezért erre nem térünk ki.

⁶ Egyetlen olyan inkonzisztens válaszadót találtunk, aki bár soha semmilyen szerencsejátékot nem játszik – saját bevallása szerint –, a tesztkérdésekre adott válaszai alapján játékfüggőnek kellett volna besorolnunk. Tekintettel a válaszaiban adott önellentmondásra, az ő kérdőívét kivontuk az értékelésből.

2. számú grafikon: A 2014-es minta korcsoportonkénti összetétele

Míg a mintában a 35 év alattiak 45 százaléka (a 18–30 év közöttiek 42,2 százaléka és a 31–35 év közöttiek 54 százaléka) függő, addig a 41 év felettiak tipikusan nem problémásak (2. számú grafikon). Ennek ellenére nem találtunk általánosítható, szignifikáns kapcsolatot a függőség és az életkor között (khi-négyzet=4,688, p-érték=0,584).

Emellett ugyanúgy nem találtunk kapcsolatot az iskolai végzettség, a családi állapot, valamint a szenvedélyes szerencsejáték között.

A továbbiakban megvizsgáltuk, hogy a megkérdezettek függőségi besorolása és a napi megjátszott maximális összegek milyen kapcsolatban vannak – és voltak korábbi vizsgálatunkban – egymással (1. számú táblázat).

1. számú táblázat: Megjátszott összegek és az adott kategórián belüli függők száma, illetve annak változása (2009, 2014)

A legnagyobb összeg, amivel játszott (Ft)	2014. (%)	Közülük játékfüggő (2014)	2009. (%)	Közülük játékfüggő (2009)	Változás 2014/2009. - megjegyzés
Soha	17,9	0	15,2	0	Nincs közöttük függő, és részarányuk nőtt a csoportok között.
1-99	0	0	0	0	Nincs ilyen szereplő a két mintában.
100-999	22,9	6	18,1	0	Arányuk és a körükben előforduló függők száma is nőtt.
1000-4999	14,3	7	11,6	4	Arányuk és a körükben előforduló függők száma is nőtt.
5000-9999	11,4	9	17,4	9	Részarányuk csökkent, de a csoportba tartozó függők száma változatlan.
10000-100000	17,1	17	13,8	15	Arányuk nőtt, és az ekkora összegekkel játékos körében mérsékelten nőtt a függők száma is.
100000 felett	16,4	17	23,9	22	Mind az érintettek, mind a függők száma csökkent e kategóriában.

A 2009-es költési szokásokkal összevetve a teljes mintára és a játékfüggők csoportjára is elmondható, hogy a szélsőséges költési összegeket (elsősorban a 100.000 Ft/hét feletti) megjátszók részaránya csökkent, azaz még a függők esetében is szolidabb összegek megjátszásának irányába tolódott el.

A függőségi besorolás és a valaha megjátszott maximális összeg nagyságrendjének kapcsolatát (2009-ben khi-négyzet=88,3; míg 2014-ben 65,3; p -érték $<0,001$) korrespondenciaanalízis segítségével vizualizálhatjuk. Az eljárás gyakorlatilag a khi-négyzet próbafüggvényt (melynek értékét e vizsgálatok során teljes inerciának is nevezzük) bontja fel komponensekre. Ha az eljárás során az egyik változó n , a másik pedig m kategóriából áll, a grafikus ábra maximális dimenziószáma $\min(n-1, m-1)$ (Hajdu, 2003). Mivel a szerencsejáték-függőség vizsgálatainkban három kategóriából épül fel, így a játékszenvedély és a megjátszott napi legmagasabb összeg kapcsolatát egy olyan kétdimenziós ábrán szemléltethetjük, ahol azok a kategóriák helyezkednek el egymáshoz közel, melyek egymással asszociálnak.

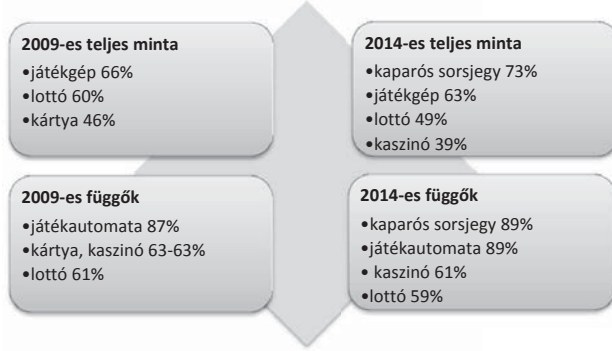
Mindkét vizsgálat esetében ugyanazt az asszociációs szabályt látjuk: a nagyobb játékszenvedély nagyobb összeggel. Míg a problémamentesek tipikusan legfeljebb 1000 forintért játszanak, addig a függők 60 százaléka által valaha megjátszott legnagyobb összeg legalább 10 ezer forint volt. Fordítottan pedig azt mondhatjuk, hogy azok 80 százaléka függő, akik által a valaha megjátszott legnagyobb összeg legalább 10 ezer forint volt.

Érdekes azonban alaposabban is megvizsgálni, hogy a teljes minta és a függők, valamint a nem problémások és a függők között milyen eltéréseket találunk a játékszerkezetben, illetve érdemes lehet a két vizsgálati időpontot is összehasonlítani, mivel – ahogyan említettük – időközben a játékgépek megszűntek. Mind 2009-ben, mind 2014-ben egy-egy válaszadó átlagosan négy különböző típusú szerencsejátékot játszott, de míg a függők átlagosan ötfélét, addig a nem függők csak átlagosan kétfélét. Ugyanakkor egyes játéktípusok említésének aránya szignifikánsan megváltozott. A változások szignifikáns volta egyértelműen azon esetekben jelenthető ki, ahol az arányok között legalább 16 százalékpontnyi eltérés van, mivel a vizsgált mintanagyság mellett az arányok hibahatárai 8 százalék alatt vannak.

Emellett – várakozásainknak megfelelően – a függők körében preferált szerencsejátékok fontossági sorrendjében is eltolódást találunk, mely szinte egyértelműen a játékautomaták magyarországi legitim üzemeltetési lehetősége megszüntetésének köszönhető.

Az egyes játékfajták vonatkozásában a függők körében – a 2009-es vizsgálati eredményeinkhez hasonlóan 2014-ben is – a játékgépek (89 százalék), a kaszinózás (61 százalék) és a lottó (59 százalék) a legnépszerűbbek, ugyanakkor a korábbi 32 százalékos említésről elre ugrik a sorsjegyek említése is (89 százalék).

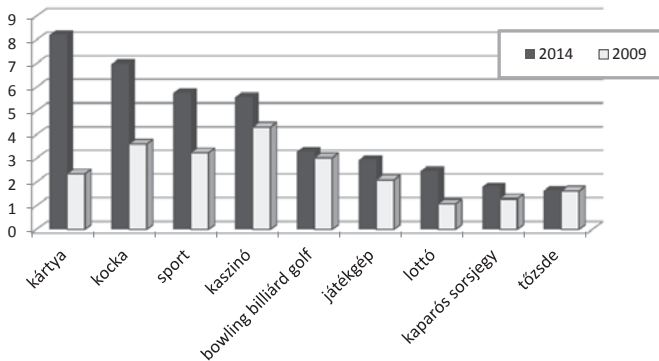
1. számú ábra: Játékszokások a vizsgált mintákban (2009, 2014) és a függők körében

A problémás és a nem problémás fogvatartottak játékszokásai között jelentős különbségek mutatkoznak, mely 2009-ben és 2014-ben is jelentősen eltért. A 2009-es játék-népszerűségi sorrend a nem problémás fogvatartottak vonatkozásában: lottó 56 százalékos, játékgép 42 százalékos, kártya 27 százalékos és sorsjegy 24 százalékos. A 2014-ben felvett adatok – melyek azonban a fogvatartás előtti szokásokra vonatkoznak – a következők voltak: sorsjegy 50 százalékos, játékgép 30 százalékos, lottó 24 százalékos és kaszinó 11 százalékos.

Azon túl, hogy a vizsgáltak játékszokásaiban milyen arányok és eltolódások mutatkoztak, talán még izgalmasabb kérdés, hogy a függők körében mennyivel nagyobb az egyes játéktípusokat játszó aránya – azaz mennyivel nagyobb eséllyel játszzák az adott játékot – a nem függőkhöz képest.

3. számú grafikon: A játéktípusok előfordulási esélye a függők körében a nem problémásakhoz viszonyítva

Míg például 2009-ben kétszer akkora, 2014-ben már nyolcszor akkora eséllyel találunk kártyást a függők körében a nem függőkhöz képest (3. számú grafikon).

2. számú táblázat: A játékautomaták népszerűsége a vizsgált mintában és a korábbi vizsgálat alapján

A játégek népszerűsége a játszás gyakorisága alapján	2014 (fő)	2014 (%)	2009 (fő)	2009 (%)
egyáltalán nem	52	37,1	41	33,6
kevesebb mint heti egyszer	50	35,7	51	41,8
hetente többször	38	27,1	30	24,6
összes válasz	140	100,0	122	100,0

2014-ben tehát a megkérdezettek 37,1 százaléka egyáltalán nem játszott játékautomatán a fogvatartása megkezdését megelőzően, míg a korábbi mintákban csak 33,6 százalék. Viszont a hetente többször játékosok aránya nem csökkent (8. számú táblázat).

Felmerült bennünk a kérdés, hogy a SOGS-szűrőteszt kérdései közül melyek azok, melyekre leggyakrabban válaszoltak „igen”-nel a megkérdezettek. Úgy találtuk, hogy a válaszadók átlag 7,3 kérdésre válaszolt igennel a SOGS-teszten, leggyakrabban mintegy 74 százalékuk válaszolt igennel a 4. kérdésre (gyakran megy vissza visszanyerni az elvesztett pénzt) és a válaszadók fele többet költött szerencsejátékokra, mint amennyit eredetileg tervezett. A legritkább igenlő válasz az utolsó kérdésre kaptuk, azaz sem kaszinókban, sem egyéb bukmékeri fogadásoknál nincs hitelkerete a játékosoknak.

Összegzés

A szerencsejáték-piac átrendeződése kapcsán egy speciális mintán, a fogvatartottak körében vizsgáltuk, hogy a viselkedési problémák közé sorolt szerencsejáték-függőség milyen mértékben jelenik meg, illetve melyek azok a játéktípusok, amik a függőket leginkább motiválják. Mivel már egy ugyanilyen tartalmú vizsgálatot 2009-ben is lebonyolítottunk, elsősorban a változás irányaira és tendenciáira voltunk kíváncsiak. Érzékelhető, hogy megszűntek a játékautomaták, mivel más szerencsejátékok felé fordult a megkérdezettek érdeklődése. Abban nincs változás, hogy a függők és a nem függők hány fajta szerencsejátékot játszanak, viszont az előfordulási gyakoriságokban, illetve a függők körében a játéktípusok előfordulási esélyében a korábbi értékekhez és a nem függőkhöz mérten növekedést tapasztalhatunk bizonyos játékok esetében.

Az alaparányokban nincs szignifikáns eltolódás, azok az összefüggések érvényesek, amik 2009-ben, azaz a magyar fogvatartottak esetében a szerencsejáték-függők aránya nagyságrendileg 36–40 százalékra tehető. Ez az arány a lakossági 1–2 százalékokhoz képest magas, ugyanakkor a SOGS alapján börtönpopulációkon végrehajtott nemzetközi kutatási eredményekkel összhangban van.

1. számú függelék: A játékszokások feltérképezésére használt kérdések a SOGS-kérdőívben

JÁTÉKSZOKÁSOK

1. Kérjük, jelölje meg az alábbi típusú szerencsejátékok közül, melyiket játszott már életében! Minden egyes állításra csak egy válasz adható (A, B vagy C):

A = „Egyáltalán nem”,
 B = „Kevesebb, mint hetente egyszer”,
 C = „Hetente egyszer vagy többször”.

- a. Kártyázott pénzért.
- b. Fogadott lovakra, kutyákra vagy más állatokra.
- c. Fogadott sportversenyekre (kártya, foci stb.).
- d. Játszott kockajátékot, beleértve a kockavetést, a felette és alatta játékot, vagy más kockajátékokat.
- e. Elment kaszinóba (legálisan vagy egyéb módon).
- f. Megjátszott számokat, vagy fogadott a lottón.
- g. Játszott bingó játékot.
- h. Játszott a tőzsdén (pénz / áru).
- i. Játszott már játékgépeken, pókergépeken vagy más játékgépeken.
- j. Bowlingozott, biliárdozott, golfozott vagy más ügyességi játékot játszott pénzért.
- k. Játszott pull tabs vagy „papír” játékot a sorsolásos játékok kivételével.
- l. Minden más játék, ami a fentiekben nincs felsorolva (nevezze meg).

A következő kérdéseknél az Ön válaszának megfelelő állítást jelölje meg X-szel (mindig csak egyet)!

2. Mi a legnagyobb összeg, amit valaha is megjátszott egy nap?

_____ Soha nem játszott	_____ Több mint 5.000 Ft, egészen 10.000 Ft-ig
_____ 100 Ft vagy annál kevesebb	_____ Több mint 10.000 Ft, egészen 100.000 Ft-ig
_____ Több mint 100 Ft, egészen 1.000 Ft-ig	_____ Több mint 100.000 Ft
_____ Több mint 1.000 Ft, egészen 5.000 Ft-ig	

3. A következők közül kinek van (volt) az életében a játékszenvedéllyel kapcsolatban problémái? (több jelölés is lehetséges)

_____ Apa

_____ Anya

_____ Fiú- vagy lánytestvér

_____ Házastárs / partner

_____ Gyerekem

_____ Másik rokon

_____ Egy barát vagy valaki fontos az életemben

4. Ha szerencsejátékot játszik, milyen gyakran megy vissza egy nap, visszanyerni az elvesztett pénzt?

_____ Soha

_____ Az időm nagy részében

_____ Néha

_____ Valahányszor veszítek

5. Előfordult már, hogy azt állította, pénzt nyert, de ez nem volt igaz? Valójában veszített.

_____ Soha

_____ Igen, kevesebb mint az esetek felében, amikor veszítettem

_____ Igen, legtöbbször

6. Érezte már valaha is, hogy problémái vannak a fogadásokkal, illetve a pénzes játékokkal?

_____ Igen

_____ Nem

_____ Igen, a múltban, de nem most.

7. Játsozott már többet, mint amennyit eredetileg szeretett volna?

_____ Igen

_____ Nem

8. Bírálták már életében emberek a szerencsejáték miatt, vagy mondták-e már Önnek, hogy szenvedélybeteg, függetlenül attól, hogy Ön elhitte-e vagy sem?

_____ Igen

_____ Nem

9. Érezte-e már valaha is bűnösnek magát, hogy játszik, vagy a játék következményei miatt?

_____ Igen _____ Nem

10. Előfordult már, hogy úgy érezte, be kéne fejezni a pénzköltést a szerencsejátékokra, de nem hitte, hogy meg tudja tenni?

_____ Igen _____ Nem

11. Előfordult már az életében az, hogy eldugta a fogadási cédulát, a sorsjegyet, a szerencsejáték-pénzt vagy a játék egyéb jeleit a házastársa, gyermeke vagy más fontos személyek elől?

_____ Igen _____ Nem

12. Előfordult már, hogy veszekedett azokkal az emberekkel, akikkel együtt él, arról, hogy Ön hogyan kezeli a pénzt?

_____ Igen _____ Nem

13. (Erre a kérdésre csak akkor válaszoljon, ha a 12. kérdésre „igen” volt a válasz!) Voltak a pénzzel kapcsolatos érvek az Ön játékával kapcsolatban?

_____ Igen _____ Nem

14. Előfordult már, hogy kölcsönvett valakitől a szerencsejátékoknak köszönhetően, és nem fizette vissza?

_____ Igen _____ Nem

15. Előfordult már, hogy hiányzott a munkából (iskolából) a fogadások vagy a szerencsejátékok miatt?

_____ Igen _____ Nem

16. Ha kölcsönvett pénzt játékokra, vagy szerencsejáték-adósságait rendezni, akkor honnan vagy kitől kölcsönzött? (jelöljön „igen”-t vagy „nem”-et az egyes állításoknál):
- a. A háztartási pénzből _____ Igen _____ Nem
- b. Az Ön házastársától / partnerétől _____ Igen _____ Nem
- c. Rokonoktól vagy apóstól, anyóstól _____ Igen _____ Nem
- d. Banktól, hiteltársaságtól, illetve hitelszövetkezetektől _____ Igen _____ Nem
- e. Hitelkártyáról _____ Igen _____ Nem
- f. Az uzsorásoktól _____ Igen _____ Nem
- g. Kötvényeket, értékpapírokat értékesített _____ Igen _____ Nem
- h. Ön eladta személyes vagy családi tulajdonát _____ Igen _____ Nem
- i. Ön (fedezetlen) csekket állított ki _____ Igen _____ Nem
- j. Önnek van (volt) hitelkerete egy bukmékernél _____ Igen _____ Nem
- k. Önnek van (volt) hitelkerete egy kaszinóban _____ Igen _____ Nem

Irodalomjegyzék

- Anderson, D. (1999): Problem gambling among incarcerated male felons. *Journal of Offender Rehabilitation* (Routledge, London), 29 (3/4), pp. 113–127.
- Beauregard, V. et al. (2013): Enforcing institutional regulations in prison settings. The Case of gambling in Quebec. *International Criminal Justice Review*, Vol. 23, June 2013, No. 2. pp. 170–184.
- Brown, R. I. F. (1987): Pathological gambling and associated patterns of crime: Comparisons with alcohol and other drug addictions. *Journal of Gambling Behavior*, Vol. 3, Issue 2, pp. 98–114.
- Demetrovics Zsolt, Kun Bernadette (szerk.) (2010): *Az addiktológia alapjai IV. Viselkedési függőségek*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.
- Gyollai Ágoston és munkatársai (2011): Problémás és patológiás szerencsejáték Magyarországon: a South Oaks Szerencsejáték Kérdőív magyar verziójának hazai alkalmazása. *Psychiatria Hungarica*, 2011, 26 (4), 230–240.
- Hajdu Ottó (2003): *Többváltozós statisztikai számítások*. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal.
- Lesieur H. R., Blume, S. B., Zoppa, R. M. (1986): Alcoholism, drug abuse, and gambling. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, Vol. 10, Issue 1 (January), pp. 33–38.
- Lesieur H. R., Blume S. B. (1987): The South Oaks Gambling Screen (The SOGS): A new instrument for the identification of pathological gamblers. *American Journal of Psychiatry*, 144, pp. 1184–1188.
- Lesieur H. R., Blume S. B. (1992): Revising the South Oaks Gambling Screen in different settings. *Journal of Gambling Studies*, Vol. 9, Issue 3, pp. 213–223.

- Magyar Statisztikai Évkönyv*, 2012. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal, 2013. – letöltve: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/evkonyv/evkonyv_2012.pdf [2014. december 1.]
- Mandhouj, O. et al. (2013): Spirituality and religion among french prisoners: An effective coping resource? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*; 58 (7), pp. 821–834.
- Marshall, M., Balfour, R., Kenner, A. [1997]: Pathological gambling: Prevalence, type of offense, comorbid psychopathology and demographic characteristics in a prison population. (Submission to the Australian Productivity Commission). – <http://www.pc.gov.au/inquiry/gambling/subs/sublist.html>
- Oliveira, M. P., Silva, M. T. A.; Silveira, D. X. (2002): Validity Study of the South Oaks Gambling Screen (SOGS) among distinct groups of Brazilian gamblers. *Revista Brasileira de Psiquiatria*, 24 (4). pp. 170–176.
- Papp Gábor (2011): Az elitélti értékrendszer vizsgálata egy hazai büntetés-végrehajtási intézetben. *Statisztikai Szemle*, 89. évf., 9. szám, 930–956. o.
- Paterson A., Garrett, L. (2010): *Report into the possible connection between problem gambling, drug usage and criminal activity among clients of OARS SA*. Offenders Aid and Rehabilitation Services of South Australia, Adelaide. – <http://iga.sa.gov.au/pdf/iga/IGA-OARS-20110623.pdf>
- Tessényi Judit, Kovács Péter (2011): Szerencsejáték-függőség és bűnözés. *Statisztikai Szemle*, 89. évf., 4. szám, 399–419. o.
- Tessényi Judit (2013): *Játékszenvedély gazdaságpszichológiai megközelítésben*. Doktori disszertáció. SZTE, Szeged.
- Tessényi Judit, Kovács Péter (2015): Szerencsejáték és bűnözés kapcsolatának vizsgálata. *Ügyészek Lapja*, XXII. évf., 1. szám, 29–37. o.
- Turner N. E. et al. (2013): Problem gambling inside and out: The assessment of community and institutional problem gambling in the Canadian Correctional System. *Journal of Gambling Studies*, Vol. 29, Issue 3, pp. 435–451.
- Zurhold, H., Verthein, U., Kalke, J. (2014): Prevalence of problem gambling among the prison population in Hamburg, Germany. *Journal of Gambling Studies*, Vol. 30, Issue 2, pp. 309–319.